

ÉRTESITŐ
1963
AUGUSZTUS

AZ · ELSŐ · MAGYAR · EXLIBRISKIÁLLÍTÁS HATVANÉVES · ÉVFORDULÓJÁRA

1903
1963

Az exlibris, annak ellenére, hogy a könyvnyomtatással egyidős, csak a XIX. század nyolcvanas éveiben keltette fel a gyűjtők figyelmét. Nagy szerepet játszott ebben az is, hogy a szervezett gyűjtőélet kialakulásáig szinte maradéktalanul töltötte be funkcióját és majdnem kivétel nélkül csak könyvtáblákba ragasztva találkozhattunk vele. Így aztán nehezebb volt hozzáférrni, kevés volt a csereanyag. A gyűjtőélet megindulása azonban gyökeres változást hozott. A század végén készült exlibrisek már nemcsak eredeti funkciójukat látták el, hanem egy részük sosem került könyvbe-ragasztásra, hanem kizárólag csere céljára szolgált.

A magyar exlibris művelődéstörténeti jelentőségére, az exlibrisgyűjtés szépségére Varju Elemér hívta fel a magyar közvélemény figyelmét, a Magyar Könyvszemle 1895. évi évfolyamában. Ez a felhívás azonban nem nagyon mozgatta meg az érdeklődést és az a pár gyűjtő, aki időt és energiát pazarolt ezekre az apró műalkotásokra, külföldi egyesületekhez csatlakozott és idegen példákon indult.

Örök érdeme az Iparművészeti Múzeumnak és könyvtára vezetőjének, a magyar bibliofília történetéből jól ismert Czákó Elemérnek, hogy a nagy európai kulturnemzetek egész sorát megelőzve 1903-ban hatvan évvel ezelőtt megrendezték az első magyar exlibriskiállítását és ezzel széles körben hívták fel a figyelmet a grafika eddig méltatlanul mellőzött ágára, az exlibrisre. A kiállítás hatására sok magyar amatőr kapott kedvet az exlibrisgyűjtéshez és a kiállított lapok művészeink fantáziáját is mozgásba hozták. Egy-két elszigetelt kísérletet leszámítva, a magyar exlibrisgyűjtés komolyabb megindulását az első magyar exlibriskiállítás megrendezésétől számíthatjuk.

A kiállítás rendezője -Czákó Elemér- nagyon helyesen a magyar anyagra fektette a főszűrt és a kiállított anyagot történeti fejlődésében mutatta be. A mai értelemben vett exlibris előzményeképpen válogatott anyagban a középkori festett és kézzel irt exlibrisekből /protoexlibrisek/ és a könyvtáblákra nyomott exlibrisekből /szuperexlibrisek/ is izelítőt adott. A festett, címeres exlibriseket egy Corvin kódex/ Theophrastus/, egy Mátyás király címerével ellátott ősnymotatvány és Pruis János váradí püspök címerével ellátott Rituale képviselte. A kézzel írott névbejegyzésekkel ellátott könyvek közül Oláh Mátyás lejbiczi plébános 1517-ből származó, végrendeletszerű könyvbejegyzéssel ellátott kötete és Zlivorich Gáspár 1555-ből származó, könyvtolvajok elleni átkot is tartalmazó bejegyzésével ékes kötet érdemel említést. A szuperexlibrisekből Rákóczi György fejedelem, Lip-pay György, Szelepcsényi György és Bar-

AZ ELSŐ MAGYAR EXLIBRIS

kóczi Ferenc esztergomi érsek címerével ellátott kötetű könyvek keltettek feltűnést. A Brandenburgi Katalin fejedelem-asszony hajdani tulajdonát képező könyv kötésén címer helyett aranyozott névbenyomás volt látható.

Még a szakértők előtt is meglepetés erejével hatott a mai értelemben vett exlibrisek kronológikus sorrendben kiállított gazdag sorozata. Ezen anyag feltárásában és összegyűjtésében az Iparművészeti Múzeumnak a Magyar Nemzeti Múzeum, az Egyetemi Könyvtár, a Gyulafehérvári Batthyányi Könyvtár és a kor legnevesebb hazai és külföldi gyűjtői /Elischer Boldizsár, Török Kornél, Leiningen-Westerburg gróf, Coudenhove-Breunner grófnő stb./ voltak segítségére. Ez, a vészterhes századok sok dulása ellenére is szépszámban fennmaradt anyag napnál fényesebben tanúsította azt a nemcsak a külföld, de saját hazánkfiai által is kétségbevitelt tényt, hogy hazánk könyvkultúrája európai színvonalon állt és nem rajtunk, hanem hazánk szomorú történelmi sorsán mulott, hogy többre nem tellett.

A kiállított exlibrisek sorát a legrégibb magyar exlibris, Te-linkes János pozsonyi polgár XVI. század közepéről származó, fémetszetű lapja nyitotta meg. Fél évszázaddal későbbi, de még mindig XVI. századi eredetű a bártfai r.kat. plébánia exlibrise /fémetszet/, amelyen két vadember Bártfa város címerét tartja, alatta pedig pár soros latin vers olvasható. Ezen exlibris azért is nevezetes, mert ducának lenyomatát használta Gutsegell Dávid bártfai könyvnyomdász az általa nyomtatott könyvek kiadói címeréül is.

A XVII. század magyar exlibrisét Szelepcsényi György primás, Nádasdy Ferenc országbíró két változatban is fennmaradt és Beringer Ményhért pozsonyi polgár rézmetszetű lapjai képviselik. A XVII. század legszebb magyar exlibrise, Zrinyi Miklós rézmetszetű arcképe azonban hiányzott a kiállított lapok közül.

Gazdag anyag képviselte a XVIII. század magyar exlibrisét. Ez a gazdagság e század viszonylag békés életével magyarázható. Az exlibris-tulajdonosok és művészek felsorolását mellőzzük, mert oldalakat tenne ki. /A névsor egyébként is megtalálható ugy a kiállítás Czakó által szerkesztett katalógusában, mint Varju Elemérnek a kiállítást ismertető és a Magyar Könyvszemle 1903. évfolyamában megjelent alapos tanulmányában./ A kiállításon szereplő gazdag tizenhét századi sorozat - amely természetesen megközelítőleg sem lehetett teljes - azt mutatta, hogy az exlibrisek tulajdonosainak legnagyobb része egyházi férfiú volt, közülük is nagy számban szerepeltek az esztergomi kanonokok. A főrendi világak közül elsősorban az irodalom pártoló és könyvszerető a sztokraták nevelvel találkozhattunk. /Széchenyi Ferenc, Teleki Sámuel, Erdődy Antal, Hadik András, Grassalkovich Antal stb./, közülük nem egy közkönyvtár, vagy híres magánkönyvtár alapítója. A polgári rendű tudósok közül Sándor István, Miller Jakab Ferdinánd, Kovachich József stb. neve tűnik fel. Feltűnően kevés a köz- és testületi könyvtári exlibris /Budapesti Egyetem, budai Helytartótanács, zirci apátság, kalocsai és pécsi káptalan, budai domonkos-

Liber Bibliothecae Bartsphae.

RÉGI MAGYAR EXLIBRIS
(BÁRTFA VÁROS)

rendház stb./ Jellemző a századra, hogy az exlibrisek nyelve többségében latin, kisebb mértékben német, magyar feliratu azonban véletlenül sincs közöttük. A tematikát illetőleg sok a sablonos címerábrázolás, a tipográfiai gyengé kivételül lap. Az ismert művészek /Binder Flórip, Zeller Sámuel, Zenger Agost stb./ lapjai azonban szépek. A Junker-által metszett Széchenyi Ferenc-féle exlibris. Peschko Mihály barokk jellegű lapja, a Fuchs püspök arcképét ábrázoló lap, a Korniss család, Niczky Kristóf, Debai Székely Sámuel exlibrisai a kor legszebb külföldi lapjaihoz viszonyítva is megállítják a helyüket.

A kiállítás egyik érdekessége az volt, hogy a XIX. századi anyag mennyiségben alig multa felül a XVIII. századi anyagot! A XIX. század első felében az exlibris majdnem teljesen kiment a divatból, az 1880 után készült lapok pedig stílusteremténelileg már inkább a XX. századhoz tartoztak. A könyvtárak kötettszáma ekkor már annyira megnőtt, hogy minden kötetet exlibris-sel ellátni nem volt célszerű, gyűjtők nem lévén, egyéb célra pedig nem készültek lapok. A nagyobb mérvű fellendülés csak a XIX. század végén, a gyűjtőtevékenység fellendülésével kezdődött el újra.

A XIX. századi exlibrisek tulajdonosai között még mindig az egyházi személyek szerepeltek legnagyobb részét, bár akadtak szép számmal mar polgári személyek, sőt nők is. A kiállított modern magyar anyag azonban, a régebbi anyaghoz viszonyítva nagy művészeti visszaesésről tett tanuságot. A régebbi lapok tulnyomó része rézmetszettechnikával készült, a modern lapok tulnyomó része pedig klisényomat volt. A nemesebb technika nagymértékben ellensúlyozta a kivitel gyengébb voltát és a századvég művészeti zűrzavara, a kezdeti szecesszió bizony nem nagyon volt alkalmas grafikai remekművek megszületésére.

A magyar anyagot nem nagy mennyiségű, de igen jól összeválogatott modern külföldi anyag egészítette ki. Az egész kiállítás pedig az egyes grafikai technikák eszközeinek a kiállítása/famegszószerszámok Morelli Gusztávól, rézkarcszerszámok Doby Jenőtől és litográfiai eszközök a Riegler-nyomdától/ tette teljessé. A modern külföldi lapok /Gordon Craig, Walter Crane, William Morris, J. Chéret, W. Behrens, E. M. Lilien stb./ sok egészszeges ösztönzést adtak grafikusainknak és nagyban hozzájárultak a magyar exlibrisművészet korszerűsítéséhez.

A kiállítás technikai lebonyolítása korszerűnek volt mondható és megfelelt a századforduló kiállításrendezési elveinek. A kiállított 772 db. exlibris és a később hozzácsatlakozott 300 darabos esztergomi különgyűjtemény részben táblákon, részben tárlakba nyert elhelyezést. A felállítás kronológikus sorrendje nagyban megkönnyítette a történelmi áttekintést.

Az első magyar exlibriskiállítás emlékét két katalógus őriz meg. A hivatalos katalógust a kiállítás rendezője, Czako Elemér állította össze. /Czako Elemér: az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum exlibris kiállításának katalógusa, Budapest 1903. Franklin ny. 117 /1/ 1./ és ez korszerű lapleírásaival, számtalan illusztrációt tartalmaz.

RÉGI DERECSENYI EXLIBRIS

rációjával több mint kiállítási katalógus: a magyar exlibris történetének első összefoglalása. A másik katalógus az esztergomi anyagról készült /Index signorum "ex libris" dictionum bibliothecae ecclesiae metropolitanae Strigoniensis. Az esztergomi főegyházmezei könyvtár "ex libris" könyvjegyeinek lajstroma. Esztergom, 1903. 56 l., 13 mell./, amely azonban bőven tartalmazott a kiállításon nem szerepelt exlibriseket is, Némethy Lajos plébános, az esztergomi főegyházmezei könyvtár őre állította össze. E két katalógust a korabeli szakrajtő mind elismerőleg méltatta és ma már könyvészeti ritkaságok, exlibrisgyűjtőink szakkönyvtárának féltve őrzött kincsei.

Ha ma, hatvan év távlatából visszatekintünk az első magyar exlibriskiállításra, megállapíthatjuk, hogy döntően hatott a magyar exlibrisgyűjtés kifejlődésére, de grafikusainkra kifejtett hatása sem volt lebecsülendő. A hatás teljes beéréséhez azonban még kb. 10 évre volt szükség: ekkor fogta össze a Szent György Céh a magyar gyűjtőket egységes szervezetbe, s az általa megrendezett exlibriskiállítás modern magyar anyagán már az az óriási fejlődés is lemérhető volt, amelyet a magyar exlibrisgrafika az első magyar exlibriskiállítás óta megtett. Ettől az időtől kezdve, ha nem is töretlen, de egyre felfelé ivelő volt a magyar exlibrisgyűjtés és exlibrisgrafika utja, a nemzetközi elismerésig és megbecsülésig. Hogy ma van szervezett exlibrisgyűjtő-élet és van európai színvonalon álló exlibrisgrafika, azt nagyrészt az 1903-ban megrendezett első magyar exlibriskiállításnak köszönhetjük. Galambos Ferenc.

Helyreigazítás: májusi számunkban a díjazott újévi lapok felsorolása közül KAVETZKY ZOLTÁN II. díjat nyert rézkarca kimaradt.

Kérjük művész tagjainkat, hogy elkészült exlibriseikből szíveskedjenek titkárnak részére 2 példányt beküldeni. Mint már korábban is jeleztük, erre azért van szükségünk, hogy egy megrendező kiállításához lap álljon rendelkezésünkre, esetleges felhasználás végett az Ertesítőbe, valamint a művészek oeuvre listája elkészítéséhez. Ezen felhívásunknak eddig csak Fery, Menyhárt és Sterbencz művésztagjaink tesznek rendszeresen eleget.

A JELENKOR 1963. évi 5. száma FERY ANTAL 5 exlibrisét közli. A záródíszként alkalmazott kis méretű exlibrisek nemcsak a folyóirat művészi színvonalát növelik, de jó propagandát fejtenek ki az exlibris érdekében. Követésre érdemes példa!

Hazai Hírek

A II. Országos Grafikai Biennalé 1963. novemberében lesz a miskolci Hermann Ottó Múzeumban. Ez a kiállítás, hasonlóan a két évvel ezelőtt megrendezett I. Grafikai Biennaléhoz, teljes képet nyújt sokszorosító grafikánk helyzetéről és eredményeiről. Örömmel vennénk, ha gyűjtőink ezt a kiállítást közösen megtekintnék, amihez kellő jelentkezés esetében segítségét tudunk nyújtani.

Augusztus 7.-i klubnapunkon kedves vendégünk volt: A francia gyűjtők /A.F.C.E.L./ alelnöke PAUL PFISTER és felesége, akik keleteurópai körutjuk során ellátogattak hazánkba. Titkárnak minden gyűjtőtárgya nevében üdvözölte az ismert gyűjtőt és grafika-barátot. Következő számunkban Paul Pfister beszámoló magyarországi tapasztalatairól.

Paul szó az örmény exlibrisművészetéről

Az örménység közelkelet egyik legrégibb kulturnépe. Bár önállóságukat a XI. században már elveszítették és az örmények részben orosz, részben török, részben perzsa fannhatóság alá kerültek, gazdag kulturájuk megővta őket a hódító népekbe való beolvadásától. Huszadik századi történelmükben két nevezetes esemény történt. Amíg Törökország tűz el-vással irtotta őket és Talaal pasa mondvacsinált okokra való hivatkozással közel egy millió örményt száműzött a sivatagi éhhalálba, addig a fiatal Szovjetunió, követve a lenini nemzetiségi politikát, a határain belül élő örményeknek ismét önálló államiságot adott és megalakította az Örmény Szocialista Tanácsköztársaságot. Az örmény kultúra újra virágzásnak indult és új színekkel gazdagította Európa kulturáját.

Az örmény kultúra - irodalom és művészet - régi és világszeretted ismert. A régi, miniatúrákkal díszített örmény kódexek, az örmény könyvművészet koral remekei minden nagy európai könyvtárnak féltve őrzött kincsei közé tartoznak. A szétszóródott nép könyvkulturájának folyamatosságát elsősorban a bécsi és velencei örmény nyomdák kiadványai őrizték meg. A szovjet nagycsaládban az Örmény Szocialista Tanácsköztársaság a mult megbecsülése mellett korszerű, szocialista kulturát épített ki, amelyben az örmény könyvkultúra is méltó szerephez jutott. A virágzó könyvkultúra aztán maga után vonta az exlibrisművészet kifejlődését is.

Az örmény exlibrisművészet, ha nem is tekinthet nagy multra vissza, művészi megfogalmazás és tartalom tekintetében modernnek mondható, ha technikájában nem is felel meg maradéktalanul napjaink művészi követelményeinek. Nagy ereje abban van, hogy rajzban realista, formában pedig nemzeti. Sikeresen igyekszik átmenteni az örmény építészeti és díszítőművészet ősi, de éppen azért mindig fiatal motívumait anélkül, hogy anakronisztikussá válna. Ez a végtele-nül gazdag, eredeti formakincs kimeríthetetlen tárház az örmény exlibrisművészek számára, s ugyanakkor az ősi örmény írás modern betűművészeti realizálásában teljeseen egyéni ízt ad az örmény exlibrisnek.

R. SZ. BEDROZOV FAMESZETEVI

R.SZ. BEDROSOV FAPETSÉTE

Igen sok örmény grafikus foglalkozik exlibrisrel. A teljesség igényével fellépő bemutatásnak azonban kótetek kellenének. Mi csak a jelentősebb exlibrisművészekre kívánjuk felhívni gyűjtőink figyelmét, azokra, akik máris jelentős nevet vívtak ki maguknak és akiknek munkásságát a szovjet gyűjtőkön kívül ma már Európa többi országának gyűjtői is számontartják.

Az örmény exlibrisművészek közül első sorban R.SZ. BEDROSOVÓRÓL kell megemlékeznünk, aki igen jelentős szerepet tölt be Örményország művészeti életében. 1936 óta foglalkozik exlibrisrel, 1952-től pedig tevékenységének tulnyomó része az exlibris területére esik. Közél száz exlibris vallhatja mesterének. Szovjetunióbeli megbecsülését mi sem mutatja jobban, mint az, hogy exlibriseinek szép sorozatait őrzi ugy a moszkvai Állami Képzőművészeti Múzeum, mint az Örmény Képtár. R.J. Lorisz-Melikov részére készült exlibrisének szimbolikája /rajz és ecset/ jól komponált rajzon belül jelenik meg, vegyes: örmény és latinbetűs felirata pedig az örmény- és európai kultúra kapcsolataira utal. Paul Ambur, a kiváló szovjet művészettörténész részére készült exlibrisén a tartalom és forma egyrésze kifogástalan. Az Apollo-fej és az égő mécse a művészetet szimbolizálja, a nyitott könyv, a kézirat és a toll pedig Paul Ambur írói tevékenységére utal.

Igen aktív exlibrisművész A.P. MAMADZSANJÁN is. 1908-ban született, 1928-ban fejezte be a Jereváni Képzőművészeti Akadémiát. Moszkvában dolgozik és exlibrisrel 1932. óta foglalkozik. Közél száz lapja van, sajnos tulnyomórészt klisényomatok. Erősen nemzetile jellegű művész, akinek erőssége első sorban a tömör fogalmazás. Tudja, hogy az apró részletek mellett elvész a művészi elgondolás egysége. Gyermek-exlibrisei a gyermeklélekre való beleélés kiváló mintaképei, meselemeik gazdagsága és naiv fantáziájuk hamvas bája miatt egyaránt.

Az örmény exlibrisművészek közül Európában első sorban V. D. TER-GRIGORJAN művésznevet és lapjait ismerik. 1903-ban született, 1930-ban fejezte be tanulmányait a Tbiliszi Művészeti Akadémián. Első sorban festőművész és miniatürista, az Örmény SZK. kiállításainak állandó résztvevője. Hazájában első sorban az örmény táncmotívumokat felhasználó miniatűrái révén ismerik. exlibrisrel 1952. óta foglalkozik, egyre nagyobb kedvvel és tehetséggel. Lapjai grafikailag kifogástalanok, de nem mindig találja meg a kapcsolatot a grafikai megoldás és az exlibristulajdonos egyénisége között.

A fiatalabb örmény exlibrisművészek között első sorban A.B. ZAKARJAN nevet kell megemlítenünk. 1919-ben született, 1959. óta foglalkozik exlibrisrel. Ma már több tucat exlibris áll mögötte. A fekete-fehér művészet sok reményt keltő művelője. A.O. GRIGORJAN nevet széles körben ismerik a Szovjetunióban, mert ő a nagy példányszámban megjelenő "Pionir" művészeti szerkesztője. 1927-ben született, 1953-ban végzett Jerevánban. 1959. óta foglalkozik exlibrisrel. L.R. BEBERJÁN igen termékeny exlibrisművész, 1929-ben született, művészeti tanulmányait 1955-ben fejezte be Jerevánban. Szintén 1959. óta alkot exlibriseket és máris több, mint 100 lap áll mögötte. Lapjain összhangban tartja a részletek finom kidolgozását

a kompozíció egységével. S.OVANESZJAN nem termékeny művész, de pár lapja is gazdagodását jelenti az örmény exlibriskulturának. G.MURODZJAN exlibrisait az egyszerűséggel párosult tömör kifejezőerő jellemzi, azonban festői hatásokra való törekvése ellene mond a grafikai anyagszerűség követelményeinek.

Az Örmény Szocialista Tanácsköztársaságban egyre nő a köz- és magánkönyvtárak száma. A virágzó könyvkultúra az exlibrisképzés és gyűjtés egyre erősebb fejlődését vonja maga után. A grafikusok közül mind többen kapnak kedvet az exlibrisrel, ezzel a nagy összefegyelmet, erős komponálókészséget és férfias tömörséget kívánó műfajjal való foglalkozásra. Az örmény exlibris, amely sikeres szintézise a nemzeti hagyományoknak és a korszerű realista szépséglátásnak, olyan új szint jelent az egyetemes exlibrisképzésben, amelyre minden gyűjtőnek érdemes felfigyelnie.

Források: Kniga II. kötet. 332-375 l.

Sz. Fortinszkij: Exlibrisi hudozsnikov Armenii.

Szovjetszkaja Knizsznaja Torgovaja 1962. 10. sz.

38-39. p.

Galambos Ferenc.

Hazai Hírek

SZIJ REZSŐ tagtársunk a legnagyobb magyar exlibrisgyűjtő-ményről, SOO REZSŐ gyűjteményéről írt nagyobb ismertetést a MŰVÉSZET c. folyóirat 1963. évi márciusi számában. A gazdagon illusztrált cikk részletes tájékoztatást nyújt a kiváló gyűjtő exlibrisgyűjteményéről /80.000 lap/, könyvtáráról és szabadgrafikai gyűjteményéről is.

ÉLESZDY ISTVÁN festő és grafikusművész tagtársunk több hónapos ausztriai és olaszországi tanulmányutra utazott. A kik láták legutóbbi külföldi utjának eredményeiből a Kulturkapcsolatok Intézetében megrendezett kiállítását, azok igen sokat várnak az új eredményeitől is.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE 1963. évi 1-2. száma "Újabb exlibrisirodalom" címmel három exlibris-könyvet ismertet GALAMBOS FERENC tollából. / Exlibriskunst und Gebrauchsggraphik. Jahrbuch 1961. - Juhansoo, Johannes : 25 exlibrist puugravüüris. - Fery Antal : 40 exlibris. / A cikkekre felhívjuk gyűjtőink figyelmét.

FERY ANTAL FAMETSZETE

Elkészült DRAHOS ISTVÁN ötszázadik fametszete. Az igen sikerült, sokalakos, önarcképet is tartalmazó lapot nem közölhetjük, mert a művész az első közlés jogát a hollandoknak adta. -Ugy látszik, nekünk a holland művészek lapjainak első közlési jogát kell megszereznünk !

"Kedves művészeim" címmel 37 külföldi grafikusművész enyhén karikírozott figuráját tartalmazó mappát adott ki DRAHOS ISTVÁN grafikusművésznünk 60 példányban, elsősorban külföld részére. A mappát még mi sem láttuk !

EGY ÉS MÁR AZ EXLIBRISGYŰJTÉS RŐL

A gyűjtés technikáját tekintve két út áll a gyűjtő előtt: a vétel és a csere.

Aki gyűjteményét kizárólag vétel útján kívánja szaporítani, két nehézséggel találja magát szemben: egyik a pénzkérdés, a másik a beszerzési nehézség. Hazai könyvkereskedéseink - az egy Központi Antikváriumot kivéve - exlibrisek adásvételével nem foglalkoznak, mert nem igen jutnak anyaghoz. Az eladásra kerülő nagyobb gyűjteményeket leginkább közgyűjteményeink vásárolják fel. Külföldön azonban, főleg a nagyobb antikvárius cégek /Gilhefer und Ranschburg Bécsben, Sothby Londonban stb./ rendszeresen foglalkoznak exlibrissel is, a nagyobb eladásra kerülő gyűjteményekről kiülön katalógust boosájtanak ki az érdeklődők részére. Nálunk csak egy ilyenről van tudomásunk: Kellner István exlibriskatalógusáról 1921-ből. Külföldön az exlibrisaukciók sem ritkák; vagy nagyobb antikváriumok és műkereskedések, vagy egyesületek rendezik őket. Ez az út azonban nálunk majdnem teljesen járhatatlan, bár a neosokára megnyíló grafikai szaküzletből igen sokat várunk.

Marad tehát a csere. Ahhoz persze, hogy a gyűjtő cserét kezdeményezhessen, csereanyagra van szüksége. A legjobb csereanyag a saját exlibris. Egy-két saját lappal már megindítható a csere és rövidesen tapasztalni fogjuk, hogy épül és szépül gyűjteményünk. A cserébe kapott és gyűjtőkörünkbe nem vágó, vagy már meglevő lapokat további cserére használhatjuk fel.

Saját lapunk elkészítését csak jó művészre bizzuk! Ne feledjük el: a jó exlibrishez nem elégséges a grafikai művészi tudás; az exlibrisnek speciális követelményei, szinte törvényei vannak és nem minden jó grafikusművész egyuttal jó exlibrisművész is! Szerencsések vagyunk, mert vannak kitünő, sőt európai hírű exlibrisművészeink, akik nem is dolgoznak drágán. Cserelistánk művésznévsorában minden érdeklődő bőven talál címanyagot. A témaválasztásnál lehetőleg ne nagyon kössük meg a művész kezét, ne akarjunk "mindent" egy exlibrisbe belesűriteni. A művésznak a megrendelővel való egy órási beszélgetése elég ahhoz, hogy a megrendelő egyéniségét, érdeklődési körét, foglalkozását megismerje és olyan exlibrist alkosson, amely jellemző a tulajdonosára. Ha módunkban áll, mindig a nemesebb technikát válasszuk: inkább rézkarcot, mint klisé. Persze ez az utóbbi szempont elsősorban pénztárca kérdése.

Az elkészült rézkarc, faduo stb. sokszorosításához gondosan válasszuk ki a nyomdát. Ez nálunk nem könnyű feladat. Nyomdáink túl vannak terhelve és nem szívesen foglalkoznak az exlibrishez hasonló "kis" ügyekkel. A gyomai volt Kner nyomda kifogástalan munkát végzett; sajnos, újabban nem vállal munkát. Reméljük, hogy jelenlegi nyomdánk megfelel a követelményeknek és exlibriseink nyomdai kiállításával nem fogunk

RICHARD KALJO FAMETSZETE

szégyent vallani külföldi cseretársaink előtt./Művészeinket szeretik külföldön, exlibriseink nyomdai kivitelét azonban gyakran kifogásolják!/
Ha megvan a szükséges csereanya-

gunk, megkezdhetjük a cserét bel- és külföldön egyaránt. A gyűjtők címét egymástól, egyesületi cserejegyzékekből, exlibrisfolyóiratokból stb. tudhatjuk meg. Magunk is sokszorosíthatunk, ha másképpen nem, hát gépirással, kisméretű téglalap-alaku cédulákat, amely nevünket és pontos címünket tünteti fel, az ország idegennyelvű /angol, francia, német stb./ megnevezésével. Minden küldeményünkhöz csatoljunk ebből 2-3 darabot. A gyűjtők ezeket a cím saját részükre történő feljegyzése után továbbadják és így nevünk belekerül a nemzetközi csereforgalomba. Ennek következtében néha olyan helyekről is fogunk küldeményeket kapni, ahonnan nem is gondoltuk volna! Ilymódon jutottak el a magyar gyűjtők címei Japántól Angoláig és Újzelandtól Kanadáig.

A cserének természetesen megvannak a maga nemzetközileg elismert és szigorú gyűjtőetikát érvényesítő szabályai, amelyeket feltétlenül be kell tartanunk, nemcsak egyéni érdekből, gyűjteményünk állandó gyarapítása érdekében, hanem országunk nemzetközi jóhírneve érdekében is.

Minden küldeményt meg kell válaszolni, lehetőleg nyolc napon, de feltétlenül két héten belül. Vagy küldjük el a csereanyagot, vagy pedig - ha a küldött lapok már megvannak gyűjteményünkben és további cserére sem tartjuk őket alkalmasnak, vagy nem érdekelnek bennünket - a küldeményt küldjük vissza. Ez a legfontosabb csere-szabály, amely alól még betegség, nyaralás stb. sem igen mentesíthet. A kapott küldeményt mindig legalább hasonló értékűvel viszo-
nozzuk. Itt persze nem a darabszám, hanem elsősorban a technikai kivitel és a művészi színvonal az irányadó. Rézkarcért rézkarcot küldjünk, vagy ha nincs, több fametszetet stb. Ha nem így járunk el, a küldemények - főleg a külföldiek - hamar elmaradnak.

Külföldi gyűjtőknek elsősorban magyar művészek lapjait küldjük. Vigyázzunk a küldött lapok művészi színvonalára: minden kiküldött magyar exlibris hazánk kulturdiplomátája és nem mindegy, hogy hogyan vizsgálunk. A magyar exlibris nemzetközi hire jó; külföldi kiállításokon ma is szerepelnek, külföldi folyóiratokban nevesebb művészeinket és jobb lapjainkat ma is számontartják, tehát igyekezzünk ezt a jó hírnevet öregbiteni és nem lerontani.

A küldött lapok hátára mindig írjuk rá a művész nevét, országát, a lap technikáját és lehetőleg a lap készítési évét is. A feliratot lehetőleg valamelyik világnyelven csináljuk. A művész nevét magyarul írjuk, de keresztnevét írjuk a vezetéknev elé. Ha pl. egy angol gyűjtőnek küldünk egy Fery Antal által készített fametszetű exlibrist, a felirat a következőképpen nézzen ki:

ANTAL FERY
HUNGARY
wood-cut
1961.

Ezen adatok feltüntetése a gyűjtemények rendezésénél nagy könyv-

ENN KERA FAMETSZETE

nyebbséget okoz. Sok a szívnálatlan lap, a betűjegyek és egyéb jegek feloldásának irodalma részben csekély, részben nehezen hozzáférhető. A meghatározhatatlan lap pedig rendezéskor sok bosszúságot okoz és "kilóg" a gyűjteményből. A tulajdonos neve nem mindig nyújt kellő támpontot a lap nemzetiségének a meghatározásához, mert igen gyakori az olyan eset, hogy német művész amerikai megrendelőnek készít exlibrist stb.

Levelet nem feltétlenül szükséges csatolnunk a küldeményhez, még a szokásos, külföldön használt és a magyar gyűjtőknek is rendelkezésre álló többnyelvű sémalevelet sem. Így olcsóbb a postai portó is, mert a küldemény nyomtatványként továbbítható. Abban az esetben azonban, ha a cseretárs levélben érdeklődik egy-egy művész, valamelyik lap, vagy gyűjtők címe stb. után, feltétlenül válaszoljunk, nemcsak azért, mert az udvariasság így kívánja, hanem azért is, mert válaszainkkal kulturánk egy kis részéről adunk felvilágosítást és hazánknak csinálunk, akaratlanul is, propagandát.

Kiküldendő lapjainkat mindig helyezzük két kartonlap közé; így épségüket még hosszú ut esetében is megóvhatjuk. Nincs nagyobb bosszúság, mint amikor egy szép küldemény összegyűrve, beszakadozva kerül a kezünkbe. Mi magunk is gondoljunk erre és óvjuk meg küldeményeinket. Öbbletköltséget nem igen okoz, cseretársunk pedig mindig hálás lesz érte.

Cseretársainkról vezessünk nyilvántartást, vagy regiszteres füzetben, vagy kartoték formájában. Jegyezzük fel azt is, hogy mikor és mit küldtünk, vagy kaptunk, mert így nemcsak a viszontküldemények esedékességét kísérhetjük figyelemmel, hanem elkerülhetjük azt is, hogy ugyanannak a gyűjtőnek ismét ugyanazokat a lapokat küldjük el.

Ha betartjuk a fenti, cserével kapcsolatos szabályokat, szépen fog gyarapodni a gyűjteményünk és címünket szívesen fogják továbbadni a gyűjtők egymás között. A csere többi problémájára pedig majd a gyakorlat fogja megadni a helyes megoldást és kielégítő választ.

/Folytatjuk./

Galambos Ferenc.

TROJAN MARIAN JOZSEF METSZETE

Hírünk a világban

Herbert Blokland FERY ANTAL exlibrismappáját méltatja a Boekcier 1963. évi 2. számában, igen meleg, elismerő szavak kíséretében. A kis cikk részletes tájékoztatást nyújt Fery Antal művészi tevékenységéről és közli Fery Antal Herbert Blokland részére készített exlibrisének reprodukcióját is.

A NORDISK EXLIBRIS TIDSSKRIFT 1963. évi 1. száma megemlékezik a KKE. Értesítő 2. számáról és mellékleteit, FERY ANTAL és STETTNER BÉLA lapjait külön is megemlíti.

WIM ZWIERS

RÉZMETSZETET

Wim Zwiens 1928-ben Rotterdamban született. Középiskolái után a rotterdami akadémián akt és portré festést tanul, majd a grafika minden ágára kiterjesztette tanulmányait. Bejárta Európa csaknem valamennyi országát, számtalan kiállításai a világ minden részében arról tanuskodnak, hogy Wim Zwiens mindenütt szívesen látott művész volt. Képei, grafikái Franciaországban, Belgiumban, Izraelben, Olaszországban, Indonéziában, Nagybritanniában, Németországban, s Spanyolországban szerepeltek, hogy a hazai megszámlálhatatlan kiállításokat ne is említsem.

Grafikáinak sikerét bizonyítja az a sok elismerés és díj, amelyeket az évek folyamán kapott.

A művész nemcsak kiállításokon szerepel munkáival, a család időnként műtermében házi kiállításokat rendez, amikor is barátait, tisztelőit hívja meg új munkáinak bemutatására. Így az otthon a művészetet szerető emberek találkozási helye is lesz.

Zwiens munkáiban a megrendelő által meghatározott téma keretén belül követi a maga sajátos, tisztán művészi

szempontu, s a grafika törvényei által meghatározott utat.

Sajátos és kedvelt témaköre a világvárosok, világkikötők tevékeny konstrukciói, a női szépség és gyermekvilág.

Zwiens egyes vonaléptményü lapjai levegősek és aprólékosak, olykor hidegek, rajzait azonban az abszolút rajztudás, tökéletes anatómiai ismeret jellemzi. A vonalaknak ezzel az önálló harmóniájával Zwiens egy évszázados művészet formájának adott új és más életet.

Zwiens kisgrafikával 1943 óta foglalkozik. Míg ez évben 2 metszetet, 1945-ben már 31 metszetet készített.

Zwiensnek nem idegen a fa és linó anyaga sem. Fametszet technikája megegyezik rézmetszeti lapjainak stílusával, amennyire azt a fa anyaga megengedi. Fametszeteiben követi a kemény fa anyagának lehetőségeit és finom vonalakkal dolgozik, míg linómetszeteiben robusztus, darabos és alkalmazkodik az anyag szemcsés, töredező és finom vonalak kihozására nem alkalmas anyaghoz és meglepszik folthatásokkal.

Réthy István.

Az Egressy Klub meghívására május hó első felében, Réthy István titkárunk az exlibrisről, annak gyűjtéséről és WIM ZWIERS holland rézmetszőművészről tartott előadást.

Cytagok

Dr. Duray Lászlóné, adm.
Bp.VII.Klauzál u.34.

Hartung János kirakatrend.
Pécs, Uzsoki u. 2/I.

Horváth Antal kirakatrend.
Pécs, Felsőbalahány u.75.

Hutnágel Károly technológus
Bp.XI.Kösztolányi D.tér 10.

Wildmann Annie áruf.előadó
Bp.II.Mártírok utja 73.

MAGYAR KISGRAFIKA KIÁLLÍTÁS TALLINBAN

STETTNER BÉLA - LINO

A szovjet-észt és magyar kulturális kapcsolatok nem nyulnak hosszú időre vissza, de ma is eleven hatóerőt képviselnek mindkét nép szellemi életében. A nyelvre-konság mellett a két népben sok a közös érdeklődés és a rokonvonalás és mindkét nép számára mindig ünnepet jelent, ha egymás eredményeiről, egymás kulturájának megnyilvánulásáról hírt hallhatnak.

A szovjet-magyar barátsági napok alkalmából PAUL AMBUR, a magyar kisgrafika nagy barátja és propagátora, a Szovjet-Magyar Baráti Társaság védnöksége alatt Tallinban, 1963. április 4-10. között magyar exlibris és kisgrafika-kiállítást rendezett, saját gyűjteményének anyagából. A kiállított lapok száma/305/, valamint megosztása /229 exlibris és 76 alkalmi grafika/ alkalmas volt arra, hogy megfelelő áttekintést adjon a magyar kisgrafika elmúlt ötven évének eredményeiről.

A kiállításon Biró Mihály /1 exlibris/, Bordás Ferenc /21 exlibris és 7 alkalmi grafika/, Boronissza Tibor /1 exlibris/Buday György /12 exlibris és 1 alkalmi lap/, Drahos István /45 exlibris és 45 alkalmi grafika/, Fery Antal /19 exlibris és 8 alkalmi grafika/, Gáborjáni Szabó Kálmán /7 exlibris/, Gács Mihály /7 exlibris/, Haranghy Jenő /7 exlibris/, Havas Károly 1 exlibris és 2 alkalmi grafika/, Kaveczky Zoltán /7 exlibris/, Kellmann Jenő /6 exlibris/, Menyhart József /13 exlibris és 2 alkalmi lap/, Nagy Arisztid /4 exlibris/, Nagy Árpád /18 exlibris és 4 alkalmi grafika/, Nagy Dániel /4 exlibris/, Nagy Zoltán /1 exlibris/, Petry Béla /3 exlibris/, Radványi-Román Károly /6 exlibris/, Révész Kornél /2 exlibris/, Sós Zsigmond /7 exlibris és 1 alkalmi lap/, Stettner Béla /16 exlibris és 5 alkalmi grafika/, Szabó István /2 exlibris /, Szamosi József /1 exlibris/, Vadáss Endre /12 exlibris és 1 alkalmi lap/, Varga Mátyás /2 exlibris/, Várkonyi Károly /6 exlibris/, Vécsői Zoltán /1 exlibris/ és Wenczel Lajos /1 exlibris/ lapjai szerepeltek.

Paul Ambur, a kiállítás rendezője a kiállítás bezárásának napján, 1963. április 10-én vetített képes előadást tartott a magyar exlibrisről és kisgrafikáról és előadásával kapcsolatban sok olyan magyar lap diaprojektívjét is bemutatta, köztük 25 Drahos -lapot és 32 Fery Antal-lapot/, amelyek a kiállításon nem szerepeltek.

A kiállítást sokan látogatták és nagy érdeklődést keltett. Sajtóvisszhangja is jelentős. Ha egy-két művész hiányát fájjaljuk is/Varga Nándor Lajos, Vertel Károly stb./, magyar szemmel is meg kell állapítanunk, hogy a bemutatott anyag alkalmas volt a magyar kisgrafika eredményeinek bemutatására. Galambos Ferenc.

Magyar Kisgrafika Kiállítás Tallinban, 1963. április 4-10. között. A kiállítás anyagát a Magyar Kisgrafika Társaság készítette. A kiállítás anyagát a Magyar Kisgrafika Társaság készítette. A kiállítás anyagát a Magyar Kisgrafika Társaság készítette.

Szovjet exlibris irodalom

SZOVJETSZKIJ KNYIZSNIJ ZNAK. KATALOG VISZTAVKI RABOT 1960.GODA.
LENINGRAD, 1962. 16°, 72 l.
SZOVJETSZKIJ KNYIZSNIJ ZNAK. KATALOG VISZTAVKI RABOT 1961.GODA.
LENINGRAD, 1962. 16°, 84 l.

Oroszország, majd a Szovjetunió exlibrisművészetéről sosem tudtak sokat Magyarországon. Ennek oka az első világháború előtt a nyelvi nehézségben, a két világháború között pedig a kulturális érintkezésekre is kiterjedő merev elzárkózásban keresendő. Sok változást napjaink szoros szovjet-magyar barátsága sem hozott. Bár nehéz volt elképzelni, hogy abban az országban, amely élen jár a világ könyvkiadásában és amely annyi kiváló grafikussal rendelkezik, ne lenne komoly exlibris-kultúra, exlibris-kiállítások, exlibris-irodalom és gyűjtőélet, ismereteink csak a feltételezésig terjedtek. Csak a velünk rokon kis észet nép exlibriskulturájáról jutott el hozzánk néha-néha egy-egy híradás, a kitünő észet képzőművészeti szakiró és a magyar exlibris nagy külföldi barátja, Paul Ambur jóvoltából. Feltevéseinket joggal igazolta az a két exlibris-kiállítási katalógus, amelyet nemrég hozott a posta. A két kiállítási katalógus nemcsak arról ad híradást, hogy a Szovjetunióban van a n komoly exlibris-művészet, vannak világviszonylatban is jelentős, de külföldön ma még kevésbé ismert exlibrisművészek, hanem arról is, hogy a Szovjetunióban szervezett gyűjtőélet folyik. Még hozzá nem is akármilyen! Amint a katalógusokból kiténik, a műgyűjtőket, így a szovjet exlibrisgyűjtőket is a Szovjet Tudományos Akadémia Gorkijról elnevezett intézete külön szakosztályban fogja össze és ez az intézmény rendezte meg évről-évre Leningrában a szovjet exlibris /knyizsnij znak - könyvjegy/ kiállítást. A katalógusokat is a Gorkij Intézet Gyűjtő Szakosztálya adja ki.

Ha alaposan áttanulmányozzuk a katalógusokat, azt látjuk, hogy az exlibris iránti érdeklődés a Szovjetunióban is egyre nő. Az 1960. évi kiállításon 152 művész vett részt, az 1961. évi kiállításon pedig már 178 művész szerepelt. Egy-egy művész 1 laptól 25-30 lapig terjedő kollekcióval állt a közönség elé. Ez kiállításoként kb. ezer exlibrist jelent! A katalógusok a művészeket betűrendben, az egyes exlibriseket pedig a művészek neve alatt adja, mintaszerű lapleírásokkal, feltüntetve a lap tulajdonosának nevét, a lap technikáját és milliméterekben megadott méretét. Ugy 1960-ban, mint 1961-ben legnagyobb anyaggal V. M. Bogdanov /Moszkva/, SZ. M. Gebusz-Baraneckaja /Lvov/, J. Juhansoo /Tallin/, V. Kiszaruskasz /Vilnjusz/, Z. Lindemann /Tallin/, A. Matuljaukszasz /Vilnjusz/, V. A. Menyisikov /Leningrad/, P. B. Popov /Leningrad/, A. I. Rekov /Charkov/, V. Tolli /Tallin/, A. I. Jupatov /Riga/, A. Zakarjan /Jerevan/, CS. Kontrimasz /Kaunas/, O. Mednis /Riga/, I. D. Szapacs /Rosztov/, V. G. Sapilj /Leningrad/ és V. Jucisz /Vilnjusz/ szerepeltek. A szovjet exlibriseken - ahogyan a katalógusok műmelléklettel tanúsítják - megtalálhatjuk századunk minden stílusirányzatát a szecessziótól kezdve a szocialista realizmusig. A lapok tematikája változatos, szimbolikája hagyományos és mindig szem előtt tartják a szovjet exlibrisművészek a tulajdonos és a lap közötti kapcsolat kihangsúlyozását. A szovjet exlibriseket nemcsak a művész, hanem a tulajdonos egyénisége is jellemzi. Erős a techni-

kai érdeklődés és a hagyományos szovjet gyermekkultusznak az exlibriseken való megjelenése is. Technikában a fametszet vezet és a réztechnika viszonylag kevés, de sajnálatosan sok a klisé. Európai szempontból azok a lapok jelentősek, amelyeken a nemzeti jegyek mellett az ősi orosz fametszőművészet robusztus, elemi erejű hagyományai jelentkeznek. A kiállítások ezekből is bő példával szolgálnak.

A két katalógus révén hozzánk érkezett üzenet arra figyelmeztet, hogy ideje volna szorosabbá tenni a kapcsolatot a magyar és szovjet exlibrisművészek és gyűjtők között. Minden bizennyal mindkét fél csak nyerhetne vele!

Hírünk a világban

Az 1962. szeptemberében Cannesban megrendezett nemzetközi exlibriskiállítás magyar részről egyedül FERY ANTAL vett részt 15 exlibrissel. A kiállításról annak idején körünk részletes, előzetes tájékoztatást nyújtott művészeinknek és így a részvétlenség teljesen érthető. A kiállításon egyébként 2500 lap szerepelt és öt nap alatt 2000 érdeklődő tekintette meg. A kiállítás épületét a kiállító országok zászlói díszítették. Hála Fery Antal vállalkozó szellemének, a huszonegy zászló között a magyar zászló is szerepelt.

DANIEL MAYER a nevesebb exlibrisművészek monogramjainak közlését kezdte meg a L'EXLIBRIS FRANCAIS 1963. évi 1-2. számában. Az első közleményben két magyar művész /Kaveczky Zoltán és Drahos István/ is szerepel. Nem volna itt az ideje már a magyar exlibrisművészek monogramjainak magyar részről való közlésére?

Ugyancsak a L'EXLIBRIS FRANCAIS ad hírt a párizsi kongresszusra készült magyar mappa körül lezajlott vámnéhézségekről is. Eső után köpönyeg! Ha már a mappát nem tudtuk eljuttatni az illetékesekhez, legalább hírt halnának róla! A varsói kongresszusra jobban és időben kell felkészülnünk.

SZOVJET KÉZJEGYEK

- U Peteris UPLIS /1/
 - EK Ernst KOLLOLA /e/
 - EK Enn KERA /e/
 - OH Johannes JUHANSOO /e/
 - EL Esko LEPP /e/
 - RK Richard KALJO /e/
 - GM Gustav MAATSE /e/
 - JK Ionas KUZMINSKIS /11/
 - ZST. Robert TAMVERRE /e/
 - AL Arkadio LAIGO /e/
 - AV Asta VENDER /e/
 - OK Ott KANGILASKI /e/
 - ◇ Olav VIHURI /e/
 - MB I. BEKETOV /o/
 - OC O. SAKHNOVSKAJA /o/
 - ⊕ S. Gebus-BARANECKAJA /o/
 - ⊞ R. S. BEDROSSOV /o/
 - WF V. FAVORSZKIJ /o/
 - ⊞ P. FAVLIKOV /o/
- e: Eszt-, l: Lett-, li: Litván,
o: Orosz-, ö: Örmény Sz. Sz. K.

Ferenc GALAMBOS écrit dans son article commémoratif /p.42/ de la première exposition hongroise d'exlibris organisée par Elemér CZA KÓ en 1903 au Musée des Arts Appliqués à Budapest. La mise en ordre attachait un grand poids à la matière hongroise. On exposa à la suite des manuscrits ornés des armoiries et les super-libros les premiers exlibris hongrois, celui de J. TELINKES et de la ville BARTFA, du XVI. siècle. Le XVII. siècle était représenté avec des gravures remarquables. La matière du XVIII. siècle était singulièrement riche. La majorité des titulaires appartenait aux ecclésiastiques. Dans le XIX. siècle on peut constater la décadence d'art d'exlibris, seulement à la fin du siècle venait le développement. Une collection bien choisie des artistes étrangers modernes compléta le tableau. L'exposition organisée conforme à l'esprit du temps présenta plus de 1000 exlibris. Ses catalogues sont aujourd'hui des rarités. Nous pouvons constater, que cette exposition donna un grand élan à l'art hongrois d'exlibris et à la collectionnement. C'est aussi Ferenc GALAMBOS, qui rend compte de l'art arménien d'exlibris /p. 46./. Il mentionne des artistes arméniens BEDROSOV, qui gravait plus de 100 exlibris, MAMADJANIAN, TER-GRIGORIAN, SAKARIAN, etc. Ils unissent les traditions nationales avec la vue artistique moderne. Des questions diverses de collectionnement, notamment de l'achat et de l'échange écrit F. GALAMBOS /p. 49./. L'éthique des collectionneurs exige de ravancher les envois avec des feuilles de même valeur artistique. Quand on commande un exlibris, on ne doit pas influencer outre mesure le génie créateur de l'artiste. István Réthy écrit de l'artiste néerlandais Wim ZWIERS /p. 53./ qui est très estimé parmi les collectionneurs hongrois. L'article est le résumé de la conférence tenue dans une réunion de la société K.B.K. Un article fait mention de l'exposition organisée à Tallin par M. Paul AMBUR, grand ami de la graphique hongroise /p. 53./. 305 exlibris et graphiques occasionnels sont été présentés. Des exlibris soviétiques deux catalogues d'exposition donnent information /p. 54./. La matière importante appelle l'attention sur l'art d'exlibris soviétique. Des nouvelles mentionnons, que A. Fery était représenté avec 15 de ses oeuvres à l'exposition d'exlibris à Cannes. István DRÁHOS a édité une porte-feuille avec le titre: "Mes artistes préférés."

Közöljük a budapesti tagtársakkal, hogy a Kör bélyegzőket készítettett, hogy ne kelljen exlibris nyomataik minden egyes példányára rávezetni a készítő művész nevét és a lapkészítés technikáját. Ezért, ha valaki

nyomatokat készített, titkárunknál ezek a bélyegzők rendelkezésre állanak, ugyancsak a klubnapokon is. Bélyegző áll rendelkezésre Bordás, Dráhos, Fery, Menyhárt, Stettner, Varga Mátyás neveire.

A Kisgrafika Barátok Köre értesítője.-Felelős szerkesztő:Galambos Ferenc. A kiadásért felel: Réthy István KBK titkár.
Készült a Muzeumok Rotáuzemében, 1 iv terjedelemben, 500 példányban